

SUG'URTA TASHKILOTLARINING MOLİYAVIY INVESTISIYALARI VA RISKNI BOSHQARISH

Fayziyev Oybek Raximovich
Alfraganus University dotsenti, PhD
Muminov Saydulla Mamazokir o'g'li
Alfraganus University talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada 2020–2024 yillar oralig'ida O'zbekiston sug'urta sektorining investision faoliyati tahlil qilingan. Maqolada sug'urtalovchilarning aktivlarini depozitlar, qimmatli qog'ozlar, zaymlar, ko'chmas mulk va boshqa investisiyalar kabi segmentlarga taqsimlashi, portfel diversifikatsiyasi va riskni boshqarish strategiyalari o'rganilgan. Shuningdek, jami investisiyalar va turli segmentlar dinamikasi tahlil qilingan va sug'urta tashkilotlarining moliyaviy barqarorligi, likvidligi hamda strategik yo'nalishlari haqida xulosa va tavsiyalar berilgan. Maqola sug'urta bozoridagi investisiya siyosati va iqtisodiy samaradorlikni baholashda ilmiy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: sug'urta sektor, investisiya faoliyati, portfel diversifikatsiyasi, riskni boshqarish, depozitlar, qimmatli qog'ozlar, ko'chmas mulk, moliyaviy barqarorlik

Аннотация: В данной статье анализируется инвестиционная деятельность страхового сектора Узбекистана за период с 2020 по 2024 год. Рассматривается распределение активов страховщиков по сегментам: депозиты, ценные бумаги, займы, недвижимость и другие инвестиции, а также стратегии диверсификации портфеля и управления рисками. Кроме того, анализируется динамика общих инвестиций и отдельных сегментов, делаются выводы и рекомендации относительно финансовой стабильности, ликвидности и стратегического направления деятельности страховых организаций. Статья имеет научное значение для оценки инвестиционной политики и экономической эффективности страхового рынка.

Ключевые слова: страховой сектор, инвестиционная деятельность, диверсификация портфеля, управление рисками, депозиты, ценные бумаги, недвижимость, финансовая стабильность

Abstract: This article analyzes the investment activities of the insurance sector in Uzbekistan for the period 2020–2024. It examines insurers' asset allocation across segments such as deposits, securities, loans, real estate, and other investments, as well as portfolio diversification and risk management strategies. Additionally, the dynamics of total investments and individual segments are analyzed, and conclusions and recommendations regarding financial stability, liquidity, and strategic directions of insurance organizations are provided. The article is of scientific significance for evaluating investment policy and economic efficiency of the insurance market.

Keywords: insurance sector, investment activity, portfolio diversification,

risk management, deposits, securities, real estate, financial stability

Kirish. Sugʻurta tashkilotlarining moliyaviy investitsiyalari va riskni boshqarish strategiyalari milliy iqtisodiyotda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ushbu faoliyat sugʻurtalovchilarning moliyaviy barqarorligini taʼminlash va uzoq muddatli likvidlikni boshqarishda asosiy vosita hisoblanadi. Depozitlar, qimmatli qogʻozlar, zaymlar va koʻchmas mulk kabi turli investitsiya segmentlariga yoʻnaltirish va portfel diversifikatsiyasini amalga oshirish sugʻurtalovchilarga risklarni samarali boshqarish imkonini beradi.

2020–2024 yillarda Oʻzbekistondagi sugʻurta tashkilotlarining investitsion faoliyati sezilarli oʻsish koʻrsatgan (jami investitsiyalar 3,38 trln soʻmdan 6,54 trln soʻmga oshgan), bu esa moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash va riskni minimallashtirish strategiyasining natijasi sifatida qabul qilinadi. Shu bilan birga, investitsiya portfeli tarkibidagi oʻzgarishlar – depozitlar ulushining kamayishi va koʻchmas mulkka yoʻnalishning oshishi – sugʻurtalovchilarning portfelni diversifikatsiya qilish orqali xavfni boshqarish jarayonini takomillashtirishga qaratilganligini koʻrsatadi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqot ishining dolzarbligi shundaki, sugʻurta tashkilotlarining moliyaviy investitsiyalari va riskni boshqarish tizimini chuqur tahlil qilish orqali, ular faoliyatining samaradorligi, moliyaviy barqarorligi va strategik yoʻnalishlarini baholash mumkin. Bu esa sugʻurta sektorining iqtisodiyotdagi oʻrni mustahkamlash, moliyaviy xavfsizlikni oshirish va investitsion strategiyalarni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Sugʻurta tashkilotlarining moliyaviy investitsiyalari va riskni boshqarish masalasi Oʻzbekiston ilmiy iqtisodiy maktablarida ham oʻrganilgan boʻlib, mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ushbu sohaning nazariy asoslari, amaliy jihatlar va milliy bozor sharoitiga xos muammolari ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Xususan, G.T.Xalikulovning [1] “Sugʻurta tashkilotining optimal investisiya portfelini yaratish algoritmi” nomli ilmiy ishida sugʻurta tashkilotlarining investitsion faoliyati, aktivlarni taqsimlash usullari va optimal portfelni shakllantirishning matematik modellari chuqur yoritilgan. Muallif sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi toʻgʻridan-toʻgʻri investisiya siyosatiga bogʻliq ekanligini qayd etgan va optimal portfel algoritmini amaliyotga joriy qilish boʻyicha ilmiy takliflar bergan.

Shu bilan birga, Sh.M.Sattorovning [2] “Sugʻurta tashkilotlari risklarini baholashning zamonaviy usullari” nomli ilmiy maqolasida sugʻurta kompaniyalaridagi risk turlari, ularni aniqlash va baholashning statistik hamda iqtisodiy modellari yoritilgan. Muallif riskni baholashda zamonaviy hisob-kitob mexanizmlarini joriy qilish sugʻurta kompaniyalari barqarorligi uchun muhim omil ekanini taʼkidlagan.

Shuningdek, U.A.Muminova [3] oʻzining “Проблемы перестрахования и низкой капитализации страховых компаний: опыт Узбекистана” nomli ilmiy

ishida O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urtalash amaliyoti, kompaniyalarning kapitallashuv darajasi va ularning risklarini boshqarish mexanizmlarini tahlil qilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, qayta sug'urtalash tizimini takomillashtirish va kapitalni etarli darajada shakllantirish ichki bozorda risklarni kamaytirishning muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi ko'rsatilgan.

Bundan tashqari, J.T.Nosirovning [4] "Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash amaliyotini takomillashtirish" mavzusidagi tadqiqot ishida sug'urta tashkilotlarining moliyaviy barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar, jumladan investisiya faoliyati, riskni diversifikatsiya qilish va kapital etariligi kabi masalalar ilmiy jihatdan o'rganilgan. Muallif bozor risklarini hisobga olgan holda investisiya siyosati strategiyasini to'g'ri shakllantirish zarurligini qayd etgan.

O.R. Fayziyevning [5] "Sug'urta bozorini raqamlashtirishda xorij tajribasi" nomli tadqiqot ishida O'zbekiston sug'urta bozorini raqamlashtirish orqali boshqarish masalalari, shuningdek, sug'urta kompaniyalari tomonidan taklif qilinayotgan xizmatlarni raqamli sug'urta xizmatlariga o'tkazish jarayoni tahlil qilingan. Tadqiqotda shuningdek, rivojlangan mamlakatlardagi sug'urta bozori va uning ishtirokchilari tajribasidan foydalangan holda, zamonaviy boshqaruv va investitsion strategiyalarni amalga oshirish yo'llari ko'rib chiqilgan.

Umuman olganda, mahalliy olimlar tomonidan sug'urta tashkilotlarining investitsion faoliyati, riskni baholash va boshqarish mexanizmlari nazariy hamda amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Mavjud tadqiqotlarda risklarni kamaytirish, qayta sug'urtalashni rivojlantirish, investisiya portfellarini optimallashtirish, kapitallashuv darajasini oshirish kabi masalalar tizimli yoritilgan.

Biroq, sug'urta tashkilotlari uchun stress-test modellari, ssenariy tahlillari, aktuar usullardan keng foydalanish, kapital etariligi bo'yicha Solvency II standartlariga muvofiq tahlillar hali to'la rivojlanmagan bo'lib, bu kelgusi tadqiqotlar uchun dolzarb yo'nalish bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tahlil jarayonida ma'lumotlar milliy statistika, sug'urta tashkilotlarining yillik hisobotlari va ochiq manbalar orqali yig'ildi. Maqolada sug'urta sektorining investitsion faoliyati va portfel diversifikatsiyasiga doir nazariy qarashlar o'rganilib, ularning moliyaviy barqarorlik va riskni boshqarishdagi roli qiyosiy tahlil asosida baholandi. Bu yondoshuv iqtisodiy tendensiyalarni aniqlash, aktivlar segmentlaridagi o'zgarishlarni tahlil qilish va sug'urta tashkilotlari uchun strategik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi.

Tahlil va natijalar. Sug'urta bozorining strategik ahamiyati uning iqtisodiyotdagi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini yanada mustahkamlaydi. Sug'urtalovchilarning aktivlari nafaqat likvidlik manbai sifatida, balki jamiyatning umumiy moliyaviy xavfsizligi va investitsion imkoniyatlarini oshirish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Depozitlar, qimmatli qog'ozlar, ko'chmas mulk va zaymlar kabi turli investitsiya segmentlariga yo'naltirish va portfel diversifikatsiyasi sug'urtalovchilarning riskni samarali boshqarish, aktivlarni balanslash va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashdagi strategik yondoshuvlarini

aniq ko'rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur ishda 2020–2024 yillar oralig'ida sug'urta sektorining investision faoliyatini tahlil qilish, moliyaviy strategiyalarni takomillashtirish hamda kelgusida portfel diversifikatsiyasi va riskni minimallashtirish yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi. Quyidagi jadvalda esa, mazkur davrdagi asosiy ko'rsatkichlar aks ettirilgan va ular asosida ilmiy tahlil olib borildi.

Jadval

Sug'urtalovchilarining investitsion faoliyati, mln. so'mda⁵⁰

Ko'rsatkichlar	Yillar					2024 yilda 2020 yilga nisbatan o'zgarishi (+; -)	
	2020	2021	2022	2023	2024	So'mda	Foizda
Jami investitsiyalar	3382685	3746676	4751745	6149938	6542569	3159884	93.4
shu jumladan:							
Depozitlar (omonatlar)	1818925	2208573	2896636	4037369	4583762	2764837	152.0
Qimmatli qog'ozlar	958552	1095976	1287917	1357492	1303756	345204	36.0
Zaymlar	42054	47449	60776	46864	95400	53346	126.9
Ko'chmas mulk	285320	247351	358944	539498	452745	167425	58.7
Tashkilotlar ustav fondidagi ishtiroki	272143	142203	118221	134728	98480	-173663	-63.8
Boshqa investitsiyalar	5691	5122	29252	33988	8425	2734	48.1

Jadval ma'lumotlaridan ham ko'rinib turibdiki, 2020–2024 yillar oralig'ida sug'urtalovchilarning investision faoliyati sezilarli o'sishgan. Jami investitsiyalar 3,38 trln so'mdan 6,54 trln so'mga o'sgan va 93,4 % ga erishilgan. Bu holat sug'urtalovchilarning moliyaviy resurslarini samarali taqsimlashi, riskni boshqarish va portfel diversifikatsiyasiga e'tibor qaratganligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, umumiy investitsiyalarning o'sishi milliy iqtisodiyotda barqarorlikni ta'minlash, moliya bozori faolligini oshirish va sug'urta sektorining iqtisodiy samaradorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu tendensiyalar mamlakatdagi moliyaviy institutlar faoliyatining strategik ahamiyatini tasdiqlaydi.

Depozitlar segmentidagi o'sish alohida ahamiyatga ega: 1,82 trln so'mdan 4,58 trln so'mga o'sish (152 %). Bu ko'rsatkich sug'urtalovchilarning past riskli va likvid aktivlarga ustuvorlik berishini, ya'ni moliyaviy xavfni minimallashtirish strategiyasini amalga oshirayotganligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan depozitlar portfelda eng yirik ulushga ega bo'lib, sug'urtalovchilarning barqarorlik va xavfni nazorat qilish talablariga mos keladi.

Qimmatli qog'ozlar segmentida o'sish nisbatan pastroq (36 %) bo'lib, 0,96 trln so'mdan 1,30 trln so'mga o'sgan. Bu natija qimmatli qog'ozlar bozoridagi volatillik va yuqori xavflarga bog'liq bo'lib, sug'urtalovchilarning ehtiyotkor

⁵⁰ O'zbekiston Respublikasi istiqbolli loyihalar milliy agentligining yillik hisobotlari asosida muallif ishlanmasi

investisiya strategiyasini ko'rsatadi. Shu bilan birga, qimmatli qog'ozlarga sarmoya kiritishda sug'urtalovchilar bozor sharoitlarini doimiy tahlil qiladi va yuqori xavfli aktivlarga nisbatan ehtiyotkorlikni saqlaydi.

Zaymlar segmentida ham ijobiy dinamika kuzatilgan: 0,04 trln so'mdan 0,095 trln so'mga o'sish (126,9 %). Bu holat sug'urtalovchilarning korporativ va moliyaviy zaymlarga yo'nalishini ko'rsatadi. Shuningdek, bu segment kichik bazadan boshlanganligi sababli olingan o'sish foizi yuqori ko'rinmoqda va kelgusidagi portfel diversifikasiyasida muhim rol o'ynaydi.

Ko'chmas mulk investisiyalari esa 0,28 trln so'mdan 0,45 trln so'mga o'sgan va 58,7 % o'sishni tashkil etdi. Bu natija sug'urtalovchilarning ko'chmas mulkni uzoq muddatli, kamlik likvid va barqaror daromad manbai sifatida qo'shishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu segment barqaror o'sishni ta'minlasi ham, depozitlar va zaymlar bilan taqqoslaganda nisbatan past o'sishga ega bo'lib, strategik portfeldagi vaznini moslashtirishni talab qiladi.

Shu bilan birga, tashkilotlar ustav fondlaridagi ishtirok pastlagan: 0,27 trln so'mdan 0,098 trln so'mga kamayish (-63,8 %). Bu ko'rsatkich sug'urtalovchilarning riskli kapital investisiyalaridan vaqtincha cheklanishini, moliyaviy xavfni kamaytirish strategiyasini tanlaganligini ko'rsatadi. Bu holat shuningdek korporativ boshqaruv va dividend siyosatining o'zgarishi bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin.

Boshqa investisiyalar segmenti esa kichik ulushda bo'lib, 5,7 mlrd so'mdan 8,4 mlrd so'mga o'sish (48,1 %)ni ko'rsatadi. Bu kichik ulushi bilan ham portfel diversifikasiyasi va investision xavfni tarqatishda xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, boshqa investisiyalar strategik jihatdan ahamiyatli bo'lib, portfelning barqarorligini qo'llab-quvvatlaydi.

Xulosa. Yuqoridagi tahliliy mulohazalardan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, avvalo jami investisiyalar va depozitlar segmentining sezilarli o'sishi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi. Bu holat sug'urtalovchilarning aktivlarni samarali taqsimlashi va riskni nazorat qilish strategiyasini qo'llayotganini ko'rsatadi. Bu esa, o'z navbatida zaymlar va ko'chmas mulk segmentlariga bo'lgan e'tiborni ham qo'llab-quvvatlaydi. Chunki ushbu segmentlar portfel diversifikasiyasini ta'minlaydi, aktivlar balansini mustahkamlaydi va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashda xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu investision strategiya sug'urtalovchilarning umumiy riskni kamaytirish maqsadini qo'llab-quvvatlaydi.

Shu asosda, tashkilotlar ustav fondi va qimmatli qog'ozlar segmentlari doimiy monitoring va riskni minimallashtirishni talab qiladi. Bu bo'limlardagi ehtiyotkorlik portfelning barqarorligini saqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, portfel diversifikasiyasi va past riskli aktivlarga ustuvorlik berish bilan uzviy bog'liq. Shundan kelib chiqib, portfel diversifikasiyasini yanada kuchaytirish orqali umumiy investision xavfni kamaytirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu yondashuv sug'urtalovchilarning moliyaviy strategiyasini samarali qiladi va riskni minimallashtirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, likvidlik va uzoq

muddatli barqarorlikni muvozanatlashtirish orqali investisiya samaradorligini yanada oshirish mumkin. Bu esa portfelning har bir segmentidagi o'zgarishlarga tez va samarali munosabat bildirish imkonini beradi.

Nihoyat, qimmatli qog'ozlar bozori va korporativ investisiyalarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish hamda zamonaviy bozor trendlariga moslashtirish sug'urtalovchilar uchun strategik ahamiyatga ega. Bu choralar portfelning barqarorligini ta'minlaydi va moliyaviy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xalikulova G.T. Sug'urta tashkilotining optimal investisiya portfelini yaratish algoritmi”
https://cdn.uza.uz/2024/01/12/09/43/URexlZ4qsWlZgIE5N2FMomorYzKhPZix.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Sattorov Sh.M. Sug'urta tashkilotlari risklarini baholashning zamonaviy usullari. / Scientific Journal of “International Finance & Accounting” Issue 4, August 2023. ISSN: 2181-1016.
3. Муминова А.У. (2025). Проблемы перестрахования и низкой капитализации страховых компаний: опыт Узбекистана. Insurance Market of Uzbekistan, 2(3), 54–56. https://doi.org/10.55439/INS/vol2_iss3/303
4. Nosirov J.T. Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash amaliyotini takomillashtirish. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali. 3/2023, may-iyun (No 00065) 11(3), 21–29.
5. Fayziyev O.R. Sug'urta bozorini raqamlashtirishda xorij tajribasi / “Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti, buxgalteriya hisobi va auditni rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari” mavzusida Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami – Samarqand, 2023. – B. 204-208.
6. O'zbekiston Respublikasi istiqbolli loyihalar milliy agentligining yillik hisobotlari.